

Egy európai portfólió A European Portfolio

Horváth Ágnes
Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar
Alapismereti és Szakmódszertani Intézet

Összefoglalás:

Az ELICIT – 510624-LLP-1-2010-1-FR-COMENIUS-CMP projekt keretében a nemzetközi szakértői csapat készített egy portfóliót az európai állampolgársággal kapcsolatban. A portfólió értelmezése körül már a projekt résztvevői között is komoly viták alakultak ki, amelyek eredményeként egy önértékelésre alkalmas, sokrétű információkat összegző dokumentum született. Mivel évek óta tanítok európai ismereteket a pedagógusképzés különböző szintjein (alapképzés, szakirányú továbbképzés), kíváncsi voltam, hogy a magyar felsőoktatásban érintett hallgatók hogyan fogadnak egy ilyen jellegű dokumentumot. A tanulmány az elmúlt években kitöltött portfóliók hallgatók általi értékelésének összefoglaló elemzése.

Abstract:

Within the framework of the ELICIT – 510624-LLP-1-2010-1-FR-COMENIUS-CMP project an international team of experts has prepared a portfolio of European citizenship. There has been considerable controversy developed between the project participants about the interpretation of the portfolio. The result was a multi-faceted document of various information which capable of self-evaluation as well as creative summary of knowledge, work and practice. After several years of teaching experience in the field of European studies at various levels of teacher training (initial and further education), I was curious to examine the acceptance of such a document by the students involved in Hungarian higher education. This paper is a general summary of the assessment of portfolios completed by students in the recent years.

Kulcsszavak: portfólió, állampolgári kultúra, állampolgári nevelés, európai polgár

Keywords: portfolio, citizenship culture and education, European citizen

1. Bevezetés

Az európai identitás, az európai állampolgárság, az állampolgári kultúra kialakítása évek óta fontos témája a nemzetközi oktatáspolitikai diskurzusoknak és a kapcsolódó pedagógiai irányelveknek. Az oktatáspolitikai oldaláról az Európai Unió hivatalos dokumentumok sorában deklarálta a kérdéskör fontosságát, s ehhez kapcsolódóan források biztosítását is lehetővé tette a szociológiai, pedagógiai és politikai kutatás, valamint a célzott pedagógiai programok fejlesztése érdekében. Az 1990-es évek kezdetétől a különböző felzárkóztató programok sora támogatta az ilyen irányú kutatási és nemzetközi együttműködési projekteket (TEMPUS, PHARE), később az ERASMUS-COMENIUS. (Eurydice, 2012)

A 2000-es évek kezdetétől a kulcskompetenciák között szerepel az állampolgári kultúra, a demokratikus társadalmi berendezkedésben eligazodni, hasznos közösségi

tevékenységet folytatni képes fiatalok nevelésének ügye. A Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Karán a probléma célzott vizsgálata, majd e vizsgálatok eredményeinek az oktatási folyamatba történő beépítése lassan 20 éves múltra tekinthet vissza, az utóbbi években nemzetközi együttműködések keretében (Horváth, 1999).

Az elmúlt évtized egyik legkomolyabb ilyen irányú vállalkozása volt a Tanítóképző Karának közreműködése a pedagógusjelöltek állampolgári kultúrájának és európai identitásának erősítését szolgáló modulok kidolgozásában és megvalósításában az ISTEPEC (Intercultural Studies in Teacher Education to Promote European Citizenship, magyarul Interkulturális tanulmányok a pedagógusképzésben az európai állampolgárság erősítésére) projekt keretében. (ISTEPEC, 2007) Az ISTEPEC projekt sikere nyomán egy újabb nemzetközi együttműködés inkább elméleti célokat fogalmazott meg: az ELICIT (European Literacy and Citizenship Education) az Európai Unió Alapjogainak Kartájában megfogalmazottakhoz hasonlóan az olyan értékek megerősödését igyekszik elősegíteni, mint az emberi méltóság, szabadság, egyenlőség, szolidaritás, állampolgári tudat, igazságosság.

Az ELICIT egy olyan projekt, melynek célja az Európához kapcsolódó gyakorlati ismeretek fejlesztése, olyan tudásé, amely európai polgárként érzéseink, gondolataink, cselekedeteink alkotóeleme. Az 1992-ben aláírt Maastricht-i Szerződés óta az Európai Unió tagállamainak minden állampolgára uniós jogokkal is bír. Ugyanakkor nem mindenki van tudatában annak, hogy ehhez a kulturális és közösségi entitáshoz tartozik.

„Mit is takar az európai stúdium? Filozófiák, történelmek, kultúrák, mítoszok és legendák, vallások, nyelvek, földrajz, gazdaság és geopolitika összessége; közös múltunk feltárása különböző szemszögből. Közös múltunk, amit nem tagadhatunk meg, és közös jövőnk, amit együtt kell építenünk.” (ELICIT, 2010)

A projekt első évében szükségesnek tűnt, hogy a résztvevők felvegyék a kapcsolatot a hasonló célokat valló ELOS szervezet képviselővel. „Az ELOS egy olyan szervezet, amely az európai és nemzetközi aspektusokat igyekszik népszerűsíteni az oktatásban. Célja, hogy felkészítse a fiatalokat egy olyan jövőre, amelynek társadalmában az európai integráció és a globalizáció valóságként jelenik meg.” [http://www.elos.eu]

Az ELICIT projekt ambiciózus célja volt egy olyan referencia-keret kialakítása, amely kifejezetten a pedagógusok európai kultúra iránti elkötelezettségét, az ehhez kapcsolódó kompetenciák rendszerét kívánta összefoglalni. A kompetenciák sorához csatlakozóan készült el az Európai állampolgár portfóliója, amely egy sajátos eszközként funkcionálhat a kérdéskör áttekintésére. Jelen tanulmány ennek a portfóliónak a gyakorló pedagógusok körében tapasztalt fogadtatását foglalja össze a kitöltők értékelő véleményének kvalitatív módszerrel történő elemzése alapján. A szakirányú továbbképzés pedagógus hallgatói (összesen 76 fő) önkéntesen vállalták a portfólió „kipróbálását”, s írták le észrevételeiket.

A portfólió magyarországi alkalmazásának kérdésköre elsősorban a pedagógusképzés megújítása során vált szélesebb körű viták tárgyává. Falus Iván és Kimmel Magdolna hiánypótló könyve nyomán a képzésben érintettek megismerkedhettek a portfólió használatának nemzetközi előzményeivel, értelmezésének és alkalmazásának lehetőségeivel (Falus-Kimmel, 2003). Ennek alapján a portfólió egyre inkább alkalmazott eszközzé vált a képzési folyamat dokumentálásában, értékelésében. (Hanák, 2010, Hollósi-Szabó, 2011)

A pedagógus életpálya-modell bevezetéséhez társuló portfólió-előírások a gyakorló pedagógusok körében is előtérbe hozták a téma értelmezési nehézségeit, annál is inkább, mert ez esetben a portfólió elkészítése kifejezetten egy külső értékelés-minősítés feltételeként jelent meg, ráadásul olyan pedagógusok körében, akiknek a képzési folyamatában még nem szerepelt ez a fajta dokumentáció és annak értékelése (Kotschy, 2012).

A nemzetközi szakirodalom három fő portfóliótípust különböztet meg: a munkaportfóliót, a bemutató portfóliót és az értékelési portfóliót. Ezek a típusok tovább

differenciálódnak aszerint, hogy milyen céllal, milyen alkalmazásban, illetve milyen nézőpontból készülnek (pl. a tanuló/diák vagy a tanár is készíthet portfóliót egy-egy témakör, tantárgy, feladat, projekt vagy akár a munkavállaláshoz szükséges információk dokumentálása érdekében). (Falus-Kimmel, 2003, 14.p.)

2. Az ELICIT portfólió

Az ELICIT projekt portfóliója a magyar értelmezés szempontjából igen különlegesnek számít, hiszen egy speciális, ugyanakkor rendkívül összetett területre irányul, a kialakítása során született kompromisszumok eredményeként maga is rendkívül komplex.

A portfólió értelmezése a projektben résztvevő nemzetközi szakértői team számára is komoly gondot okozott: a különböző pedagógiai tanulmányok, iskolák eltérő értelemben alkalmazzák a portfóliót, az egyes országokban más-más gyakorlati tapasztalatok halmozódtak fel a dokumentum-gyűjtemény lehetséges alkalmazását illetően. A viták ellenére megszületett az a dokumentum, amelynek hallgatói, pedagógusi fogadtatását jelen tanulmány foglalja össze.

A fentebb már említett, differenciált portfólió-választék közül az ELICIT portfólió leginkább mint egy meghatározott tartalomra koncentráló, kompetencia alapú portfólió értelmezhető. A kompetencia alapú portfólió olyan dokumentumokat tartalmaz, amelyek az összeállító bizonyos kompetenciáit mutatja be. Azt, hogy adott kompetencia meglétét milyen dokumentumok bizonyítják legjobban, a portfólió összeállítója dönti el. (Falus-Kimmel, 2003, 14-15.p.)

Az ELICIT dokumentum meghatározása szerint a portfólió egy személyes dokumentum, csak a tulajdonosa rendelkezik felette. Az ELICIT portfólió három részből áll:

1. Útlevel/életrajz (saját magunkról)
2. Napló, amely a tapasztalatok és tanulási folyamatok rögzítésére szolgál (önértékelési eszköz)
3. Dosszié a tevékenységekről, teljesítményekről és eredményekről (ezek lehetnek szövegek, videók, YouTube stb.)

A portfólióhoz egy értékelési táblázat tartozik: ebben be lehet jelölni a különböző, a pedagógusok számára összeállított európai kompetencia-területeken elért szinteket. Az értékelési táblázatot a tanár, oktató, képzésvezető az aláírásával hitelesítheti.

A portfólió lehetővé teszi, hogy

- megmutassuk, mit tudunk Európáról, és milyen kompetenciákkal rendelkezünk,
- megértsük, mit kell tennünk egy másik tagországban folytatott sikeres tanuláshoz vagy gyakorlathoz,
- felmérjük, mit tudunk, és mit kell még elsajátítanunk,
- tudatosodjon bennünk európai polgári létünk,
- számot adjunk európai ismereteinkről egy szakmai interjú során.

Az ELICIT portfólióhoz a következő dokumentumok tartoznak:

- ELICIT kompetenciák közös referencia kerete
- ELOS kritériumok
- Használati útmutató tanárok, nevelők, szülők részére
- A <http://www.elicitizen.eu> honlapon rendelkezésre álló források.

Az ELICIT portfólió fejezetei:

- I. Európai polgári útlevelém (személyes adatok)
- II. Naplóm
 - II.1. Iskoláim és szakmai előmenetelem
 - II.2. Szociális és kulturális életem:
 - II.3. Nyelvi és kommunikációs tapasztalataim
 - II.4. Az Európai Unió más országaival kapcsolatos élményeim
 - II.5. Ismereteim Európáról és az Európai Unióról
 - II.6. Próbálkozásaim, hogy európaiként éljek, és hogy ezt a megosszam a családommal és barátaimmal
- III. A dossziémban található dokumentumok listája
- IV. Értékelési táblázat

Témánk szempontjából a második (napló) és a negyedik (értékelési táblázat) fejezet adatai relevánsak: milyen ismereteket, tapasztalatokat, élményeket, Európával, az Európai Unióval kapcsolatos jelenségeket tartanak említésre érdemesnek a kitöltők, a napló mely fejezetei tartalmazzák a legtöbb információt; illetve hogyan értékelik saját kompetenciáikat az ELICIT projektben kidolgozott referencia-keret alapján.

3. A portfólió kitöltése

Az ELICIT projektben készült portfóliót kísérleti jelleggel, önkéntes vállalás alapján (választható feladat) töltöttem ki, először a szakirányú továbbképzések gyakorló pedagógusaival, az Európai ismeretek című tantárgy keretében. Az érintettek (összesen 76 fő) az ETR Coospace felületéről tölthették le a dokumentumot, amit kitöltve nyújthattak be ugyanezen a felületen. Nem volt feladatuk a kitöltést igazoló háttér-dokumentumok és egyéb anyagok csatolása, csak jelezniük kellett egy-egy kérdéskörnél, hogy milyen dokumentumokkal támasztanák alá a beírtakat.

Mivel az ELICIT projekt valamennyi dokumentuma az összes partner nyelvén megjelent, értelemszerűen magyar nyelven töltötték ki a továbbképzés résztvevői. Az üres dokumentum mellett a kitöltők megismerhették azt a kézikönyvet is, amely mintegy segédletként szolgált, konkrét témaköröket, tevékenységeket, lehetséges kompetenciákat rendelt a portfólió elemeihez.

A feladatot a konzultáció alkalmával, valamint az ETR coospace felületén ismerttettem, hangsúlyozva, hogy semmilyen értékelési, másodlagos dokumentálási céllal nem fogom felhasználni a személyes jellegű adatokat is tartalmazó portfóliókat, kizárólag a portfólió megismerése és a kitöltés során szerzett benyomásaikra, reflexióikra vagyok kíváncsi.

Érdeklődésem fő tárgya tehát nem az volt, hogy a kollégák milyen ismeretekkel és kompetenciákkal rendelkeznek az adott portfólió alapján, sokkal inkább az motivált a feladat kijelölésénél, hogy az európai dimenzió oktatási érvényesüléséhez kapcsolódóan levonhatók-e bizonyos következtetések a megkérdezettek reflexióiból. Egyáltalán alkalmas-e egy ilyen eszköz az európai kultúrához, nemzetközi tapasztalatokhoz, állampolgári értékrendhez kapcsolódó kompetenciák összegzésére. Szándékosan nem használtam azokat az eszközöket, amelyek egy portfólió minőségét hivatottak meghatározni, amit a feladat megoldásában értékeltem az a kitöltés terjedelme és mélysége, valamint az összegző reflexió relevanciája.

Ami általánosságban elmondható: a továbbképzés résztvevői komolyan vették a feladatot, többen egészen részletesen kitöltötték az ismeretekre vonatkozó fejezetet (ez jelentette a legkevesebb problémát a kitöltésben, hiszen itt támaszkodhattak leginkább korábbi tanulmányikra).

A naplók áttekintése alapján megállapítható, hogy a kitöltés nem okozott gondot a pedagógus jelölteknek és a továbbképzésben résztvevő kollégáknak. Néhány kérdésen ugyan meglepődtek (például azon, hogy szoktak-e európai ügyekről beszélgetni a családban, baráti körben), de alapvetően szívesen leírták személyes tapasztalatokat, élményeiket. Általában jellemző volt, hogy európai vonatkozású ismereteik saját korábbi tanulmányikból, tapasztalataik és élményeik turistaként tett utazásaikból származnak. Szakmai tanulmányutakról, európai programokban, projektekben való részvételről alig néhányan számoltak be, ilyen jellegű dokumentummal nem rendelkeznek.

Az igazi nehézséget, s egyúttal az önértékelés eredményeinek felismerését az értékelő táblázatok kitöltése jelentette. Ezek a táblázatok a közös ELICIT kompetenciák referencia kerete által meghatározott hét terület alapján készültek, és egyéni fejlődési célokat fogalmaztak meg az ismeretek, kompetenciák, attitűdök szempontjából. A táblázatot mindenki saját érdeklődése, ismeretei, tapasztalatai és fejlődése alapján töltötte ki.

A referencia-keretben szereplő hét kompetencia-terület főbb tartalmi elemei:

1. Curriculum/Iskolai programok

Tudatában kell lenni a tantárgyak nemzeti és uniós célkitűzései közötti feszültségnek.

Meg kell érteni azt az európai kontextust, amelyben oktatási rendszerünk és kurzusaink találhatóak. Meg kell ismerni az oktatás és képzés európai célkitűzését.

2. Európa stúdium

Alapismeretek elsajátítása az Európai Unióról.

Megismerni az Európai Unió tagállamainak kulturális és történelmi vonatkozásait.

Kommunikálni különböző európai nyelveken.

Megérteni az Európai Unió világban betöltött helyét és szerepét.

3. Interkulturális kompetenciák

Megérteni és megvalósítani a kölcsönös tiszteletre épülő attitűdöket.

Érdeklődést tanúsítani a kulturális különbségek iránt, kooperatív és interkulturális döntéseket hozni.

Alkalmazkodó képességről és rugalmasságról tenni tanúbizonyságot. Képesnek lenni a sokszínűség elfogadására.

4. Motiváció, egyéni fejlődés és vállalkozó szellem

Örömet lelteni a tanulás különböző formális és informális szituációiban.

Kezdeményezni és felvállalni a kiszámítható veszélyt, felelősséget érezni uniós polgárként.

Részt venni iskolai, családi, egyesületi vagy szakmai szervezésű [virtuális vagy valós] transzeurópai programokban.

5. Információs és kommunikációs technológia alkalmazása

Tudatában lenni a web által nyújtott lehetőségeknek és veszélyeknek, fogékonyságot mutatni az internet-etikára.

Tudatosan használni a különböző on-line eszközöket; elkészíteni a saját ELICIT portfóliót a neten; részt venni az európai kérdésekkel kapcsolatos interaktív platformokon és fórumokon.

6. Az intézmények érdeke a nemzetközivé/európaiivá válás folyamata

Informális képzési hálózatban dolgozni; megismerni az európai oktatási és képzési programokat; részt venni az európai projektekben.

Megosztani másokkal az európai polgársággal kapcsolatos tapasztalatokat.

7. Értékelés

Megismerni az értékelés és a megszerzett ismeretek validálásának európai eszközeit.

Önértékelési eszközként használni az európai polgár portfólióját.

Önbizalmat és kedvet szerezni a tanulás folytatásához, valamint az uniós lét tudatának kialakításához az iskolában, vagy más helyen.

A portfólió önértékelési táblázata – az idegen nyelvi kompetenciák szintjeihez hasonlóan – különböző szinteket határoz meg, a kitöltőnek a szinteknek megfelelően kell értékelni a saját kompetenciáit. Itt mutatkozott meg leginkább a dokumentum újdonsága: többen jelezték, hogy nehézséget okozott számukra a táblázatban szereplő kompetenciák értelmezése, s ebből adódóan a szintek behatárolása.

Íme két példa az értékelő táblázatban szereplő kompetenciákhoz rendelt szintekről:

Ismeretek és kompetenciák	Alapszint A	Alapszint – Önálló szint B1	Önálló szint B2	Tapasztalatokkal rendelkező C
Az európai célkitűzések ismerete az oktatás és az élethosszig tartó tanulás tükrében				
Más európai oktatási rendszerek ismerete				

A táblázat kitöltésénél egyértelműen megmutatkozott, hogy a továbbképzésekben érintett gyakorló pedagógusok milyen szintre helyezik saját európai állampolgári kompetenciájukat, nemzetközi tájékozottságukat illetve az állampolgári és interkulturális nevelés területén meglévő pedagógiai felkészültségüket.

4. A portfólióról alkotott értékelő vélemények

Mint már jeleztem, számomra a legizgalmasabb kérdés az volt, hogy hogyan fogadják a hallgatók a portfólió elkészítését, milyen reflexiókat fogalmaznak meg a dokumentummal kapcsolatban. Az alábbiakban a szakirányú továbbképzés hallgatóinak, tehát a már tapasztalt pedagógusoknak a megjegyzéseiből adok közre egy csokorra valót.

Többen megjegyezték, hogy ez egyfajta reflexió, ami némi utánanévezést is igényel. Számukra kevésbé ismert ez a forma, de rádöbentek, hogy mennyire kevésbé ismerik ezt a témát: „Szembesít a hiányosságainkkal”; „Olyan területre világít rá, melyre hazánkban nem helyeztek eddig elég hangsúlyt”; „Az interkulturális kompetenciák csak más országban fejleszthetők igazán”; „Az uniós fejlesztések eredményei nem jutnak el az érintettekhez (emberekhez)”; Rádöbentett, hogy milyen jó lett volna több interkulturális tapasztalatot szerezni!”

Ugyancsak visszatérő motívum volt az értékelésnél a korosztályi meghatározottság hangsúlyozása: szakadék van az információkban, a nyelvtudásban, az idősebbek kevésbé értik a kompetenciák megfogalmazását, inkább az ambiciózus fiataloknak, egyetemi hallgatóknak való. Nehézséget okozott sokaknak, hogy milyen mélységben töltsék ki az egyes fejezeteket, az ismeretekre vonatkozó kérdéseknél elbizonytalanodtak, hogy milyen részletezést írjanak be. Figyelemre méltó megjegyzés volt, amely arra vonatkozott, hogy a portfólió nem elsősorban a formális tanulás során megszerzett ismeretekre vonatkozott, az interkulturális tapasztalatok a legtöbb esetben nem az iskolai tanulmányokból származnak. Hasonlóan fontos észrevétel, hogy a „megfelelő” válasz megtalálása blokkolta a kitöltést, de a

hiányosságok feltárása, a szembenézés önmagunkkal ugyanakkor kutatásra, fejlődésre ösztönöz.

Természetesen nem maradtak el a kritikus hangvételű megjegyzések sem: sokan írtak a kezdeti idegenkedés legyőzéséről, a táblázattal kapcsolatos elvárások nem egyértelmű megfogalmazásáról, a kérdések értelmezési problémáiról. A kritikai megjegyzésekkel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy az európai kompetenciák referencia-kerete és a portfólió eredetileg angol és francia nyelven készült, a magyar hallgatókhoz fordításban jutott el a dokumentum, a pedagógiai és szaknyelvi kontextus különbségei pedig eleve magukban rejtik az értelmezés különböző aspektusait (több kifejezést csak bonyolult körülírással lehet korrekt módon fordítani magyar nyelvre).

Ezért is volt szükség a portfólióhoz készült útmutató alkalmazására, amely jótékonyan segítette az elbizonytalanodó kitöltőket a megfelelő értelmezési keret megtalálásában. Persze így is akadt, aki számára megkérdőjelezhető volt az egész dokumentum célja, hasznossága (például annak felvetése, hogy ki, milyen céllal kérheti vagy használhatja fel a portfóliót; de olyan is akadt, aki éppen a véleménynyilvánítást, vagy az európai polgárrá váláshoz vezető konkrét útmutatást hiányolta.)

A kritikai észrevételekkel szemben azonban többségben voltak a pozitív értékelések: a hiányosságok feltárásán kívül hangsúlyozták a portfólió készítés folyamat jellegét, az egész életen át tartó tanulás szemléletét. Volt, aki leírta, hogy el fogja menteni a dokumentumot és néhány év múlva megnézi, hogy mi változott; más kiemelte, hogy „Csak akkor van értelme, ha őszintén töltjük ki, nem akarunk jobb képet kialakítani magunkról.” vagy „Több kulturális, erkölcsi alap kellene ahhoz, hogy valaki európai polgárnak mondja magát...”

5. Összegzés

A portfólió kipróbálása igen izgalmas feladatnak bizonyult, hiszen előzetesen nem lehetett tudni, hogy a feladatot vállaló pedagógusok mennyire értik meg a dokumentum logikáját, valóban vállalják-e a kérdések végiggondolását, írnak-e értékelhető megjegyzéseket, észrevételeket. A beküldött anyagok tanulmányozása, tematikus rendszerezése során egyértelmű volt, hogy a kitöltők döntő többsége komolyan értelmezte a feladatot, megértette a kompetencia alapú, önértékelési célzatú portfólió funkcióját és színvonalasan reflektált a kérdéskörökre, valamint saját európai állampolgárságára.

Ezzel a portfólió kipróbálása elérte a projektben megfogalmazott célját: olyan dokumentum született, amely valóban alkalmas a kitöltők európai elkötelezettségének, tájékozottságának elsősorban saját maga számára érdekes felmérésére.

Végezetül álljon itt az egyik résztvevő véleménye teljes terjedelmében, ez ugyanis összefoglalását jelenti mindannak, amit a portfólió céljáról és használatáról érdemes megjegyeznünk:

„Az első benyomásom a portfólióról nem volt túl pozitív. Nem értettem a sok kérdést és szinte vaktatásnak éreztem a személyes voltát. (pl. iskolák, mikor, hol stb.)

A portfólió kitöltése alatt kezdtem megérteni, hogy mi az igazi lényege ennek az önvallomásnak. Elgondolkodtam, hogy vajon tényleg igazán európai (is) vagyok-e a magyarságom mellett?! Be kellett látnom, hogy nem.

Kevés ismeretem van, nem vagyok kellőképpen tájékozott és a nyelvtudásom sem felel meg, egy európai polgár színvonalának. Az információk összegyűjtése során kezdett „körvonalazódni” európai létem és az egyes témákban való jártasságom.

Érdekes volt az értékelési táblázat egyes pontjain is elgondolkozni és látni, hogy mennyi eleme, vetülete van Európáinknak és személyes beállítódásunknak. Hasonló önismereti, önértékelési teszttel találkoztam már, de ennyire komplex, szinte minden területet

érintő összefüggésekkel még nem. A portfólió kitöltése során bizonyosságot kaptam arról, hogy van még mit tanulnom és tennem Európa polgáraként.”

Irodalomjegyzék

Az európai polgár portfóliója – Útmutató tanárok, pedagógusok, szülők részére. ELICIT-510624-LLP-1-2010-1-FR-COMENIUS-CMP projekt kiadvány, 2013

<http://www.elicitizen.eu>, <http://tfk.kefo.hu/elicit>

Arlette Delhaxhe (Editor): Citizenship Education in Europe. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency; Eurydice, Brussels, 2012

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/139EN.pdf

Falus Iván – Kimmel Magdolna: A portfólió. Oktatás-módszertani Kiskönyvtár, Gondolat, 2003

Hanák Zsuzsanna: A portfólió tanárképzésben és a közoktatásban történő alkalmazásának lehetősége egy vizsgálat tükrében. Pedagógusképzés 2010. 2-3. szám 101-110.

Hollósi Hajnalka Zsuzsanna – Szabó Antal: Tanári portfólió. Nyíregyháza, 2011

http://www.nyf.hu/bgytk/sites/www.nyf.hu/bgytk/files/docs/06_tanari_portfolio.pdf

Horváth Ágnes: How the Young People See Europe – Empirical Examination among Students of Two Colleges of Kecskemét. Students East – West, Workbook, S. Lipóczi & I. Oomen-Welke (szerk.) Freiburg, Fillibach 1999, 136-143.p..

How to teach Europe? ISTEPEC, 119121-CP-1-2004-FR-COMENIUS-C2, Szerk.: Marie-france Mailhos. KF-TFK, 2007

Kotschy Beáta: Portfólió A portfólió szerepe a pedagógusok minősítési folyamatában.

TÁMOP-3.1.5/12: Pedagógusképzés támogatása – konferencia előadás, 2012. december

https://www.oktatas.hu/pub_bin/unios_projektek/tamop_315_pedkepzes_fejl/3_1_5_1_hirlev_el_Kotschy_Beata__portfolio.pdf

Portfólió az európai polgár számára – ELICIT-510624-LLP-1-2010-1-FR-COMENIUS-CMP projekt kiadvány, 2013

<http://www.elicitizen.eu>, <http://tfk.kefo.hu/elicit>

Szerző: Dr. Horváth Ágnes főiskolai tanár, rektorhelyettes

Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar, Alapismereti és Szakmódszertani Intézet

E-mail: horvath.agnes@tfk.kefo.hu